

VÝHLADOVÉ FORMY BÝVANIA PO ROKU 2000

Ing. arch. Anna Palfiová

Téma mojej dizertačnej práce znie: „Výhľadové formy obytných domov a súborov na Slovensku po roku 2000“. Pre túto tému som sa rozhodla preto, lebo bývanie považujem za najdôležitejšiu úlohu architektúry. Bohužiaľ, Slovensko v posledných desaťročiach nezaznamenalo v tejto oblasti nijaký významný pokrok, aj napriek tomu, že bytová otázka sa stáva čoraz viac kritická. Nedostatok bytov je enormný a existujúce voľné byty sú neúmerne drahé. Nemožnosť zabezpečiť si slušné a cenovo dostupné bývanie sa týka čoraz viac mladých ľudí. Toto spôsobuje fakt, že sociálne bývanie na Slovensku dnes zahŕňa aj perspektívne a produktívne rodiny s deťmi. Táto situácia vyžaduje okamžite začať hľadať riešenie daných problémov.

V každom prípade vyplýva z toho pre architektov požiadavka hľadať podľa možnosti ekonomicky čo najvýhodnejšie a najnenáročnejšie riešenia. No nemožno zanedbávať ani potrebu architektonicky kvalitných riešení nových foriem obytných súborov, ktoré by podporili zdravý životný štýl a viedli k zodpovednému prístupu k životnému prostrediu. Ekonomickosť a úspornosť možno nachádzať v riešeniach, ktoré vedú k vysokej hustote zástavby, umožňujú združovanie parkovacích miest, predpokladajú využívanie spoločných priestorov, t.j. vedú ku komunitnému spôsobu života, využívajú systém pasívnej environmentálnej kontroly, t.j. nízkoenergetické systémy budov atď. Ale súčasne sa architekti musia vyvarovať chýb a stereotypov minulosti a prekonať ťažkosti a prekážky, ktoré im stoja v ceste v súčasnosti.

Úlohou mojej dizertačnej práce je skúmať podstatu „bytového problému“ u nás s hlavným dôrazom na sociálne bývanie. Je potrebné preskúmať všetky okolnosti, ktoré určujú podmienky a požiadavky pre návrhy nových obytných budov a súborov na Slovensku. Chcela by som tiež analyzovať vzťah medzi bytovou zástavbou a jej okolitým prostredím, mestom a regiónom, pretože mám záujem na tvorbe kompletného obytného životného prostredia.

Ťažisko mojej práce je sústredené na nízkopodlažnú zástavbu, ktorá poskytuje veľa kompozičných a štrukturálnych možností z hľadiska urbanistického a taktiež veľa funkčných možností a variácií v dispozíciách a tvarovanie hmoty z architektonického hľadiska. Okrem toho poskytuje nízkopodlažná zástavba súkromný priestor pre život rodiny i verejný priestor pre život v spoločenstve. Mojim cieľom je určiť nové možnosti pre budúce obytné domy na Slovensku a naznačiť, ako plánovať obytné súbory, v ktorých je samozrejmosťou prepojenie interiéru s exteriérom, kontinuita medzi súkromným a verejným priestorom a citlivý vzťah medzi novou zástavbou a prostredím, v ktorom sa nachádza.

Vo svete neustále pribúdajú príklady obytných súborov pre nižšie a stredné vrstvy, ktoré svedčia o tom, že architektúra a životné prostredie môžu spolu priateľsky vychádzať a hľadajú sa nové riešenia, ktoré by sympatizovali s prírodným prostredím a zvyšovali jeho hodnotu. Vďaka súčasnej globalizácii a komunikácii je možné inšpirovať sa príkladmi zo sveta, resp. aplikovať niektoré poznatky na slovenské podmienky.

Pre ilustráciu uvádzam niekoľko príkladov zo zahraničia. Tieto projekty obytných súborov riešia práve také problémy, s akými sa stretávame v tejto oblasti aj v našej krajine a v mnohých smeroch vyhovujú aj našim podmienkam a požiadavkam.

Ako prvý by som rada spomenula projekt Zóny A2 v japonskom meste Hošida. Upútal ma svojou dynamickou štruktúrou, ktorá podporuje ľudský zmysel pre spoločenstvo. Vyznačuje sa vysokou hustotou zástavby, pričom sa architektúra prelína s krajinársky upraveným prostredím tak, ako by to bola tá najprírodzenejšia vec. Obytný súbor zaberá plochu 2,6 ha a je zostavený zo 112 samostatne stojacich dvojpodlažných bytových jednotiek, komunitného centra, ulíc, zelených cestičiek, zelených plôch a potôčikov. Štruktúra sídliska bola ovplyvnená podmienkami programu a

stavebným pozemkom situovaným na severnom svahu so spádom 1 až 10°. Vznikla tak organická štruktúra prispôsobená pôvodnému prírodnému povrchu terénu, ktorá si vyžiadala približne 50 typov domov zodpovedajúcich rozličným topografickým podmienkam. Jednotlivé domy sú prakticky rovnaké. Zaoblené asfaltové strechy, hliníkové a betónové steny v pastelových farbách dávajú komunite prekvapivo jednoduchý a artikulovaný vzhľad. Hustotu zástavby akú má spomínané sídlisko, by nebolo možné dosiahnuť typickými izolovanými domami. Pre toto riešenie boli vyvinuté špecifické oddelené domy určené pre zoskupovanie. Tento súbor, hoci má jednoduchú a čistú štruktúru, pôsobí na prvý pohľad neorganizovane a ťažko pochopiteľne, pretože v ňom vyrástlo veľa častí. Vďaka tomu je pre komunitu charakteristická skôr rozptýlenosť než jednota. Vyzerá ako mesto, ktoré sa vyvíjalo prirodzene a postupne v priebehu dlhého časového úseku a vyvoláva dojem tradičnej obce, chudobnej osady, ktorá sa vyvíjala bez plánu. Základnou ideou tohto projektu bolo pochopenie objektov a krajiny ako rovnocenných objemov. Domy sú situované medzi prístupovými cestami a zelenými trasami. Obytné jednotky sú otvorené oboma smermi, čím vzniká dojem väčšieho priestoru a možnosť komunikácie s exteriérovým priestorom. Súkromné záhradky pri domoch plynule prechádzajú do verejného priestoru. Jednotlivé časti komunity spolu navzájom súvisia a sú kontinuálne prepojené uličkami, zelenými cestičkami a potôčkami s celkom. Centrálny zelený chodník prebieha diagonálne stredom komunity a poskytuje také možnosti ako je pozorovacia plošina, centrálné námestie, mítingová plocha atď. Táto centrálna trasa sa rozvetvuje do ďalších chodníkov a zelených plôch, ktorými pretekajú tri potôčiky vytvárajúce v teréne vodopády a plytčiny. Hoci návštevníkom sa javí tento obytný priestor chaotický a nezrozumiteľný, ľudia, ktorí tu žijú, vnímajú v každej jeho časti odraz celej komunity. Možnosť vidieť ľudí na ulici, počuť ich hlasy a zvuky potoka dáva obyvateľom pocit života v komunite.

Opakom komunitného spôsobu života v organickej štruktúre japonského mesta Hošida sa javí nová bytová zástavba, ktorá sa v súčasnosti realizuje vo Východných dokoch Amsterdamu. Ide o vysoko organizovanú geometrickú štruktúru dosahujúcu neobyčajne vysokú hustotu zástavby 100 bytových jednotiek na 1 ha,

príčom spĺňa všetky podmienky pre uzavretý a introvertný spôsob bývania. Pre novú obytnú funkciu polostrovo Borneo a Sporenburg vytvoril krajinný architekt Adriaan Geuze z firmy West 8 Landscape Architects kompletný, úplne nový model krajiny členený na mnoho častí pre málopodlažnú zástavbu. Organizácia priestoru je veľmi striedma a jednoduchá, keďže bytové jednotky sú radené nielen vedľa seba, ale aj za sebou. Predné a zadné záhradky sú vo vnútorných átriách a na strešných terasách, takže vytvárajú kompaktné exteriérové priestory s vysokým stupňom súkromia. Konštrukčná výška prízemia je až 3,5 m, čo prispieva k presvetleniu pomerne hlbokých sekcií bytov a predpokladá sa tiež využitie týchto priestorov pre maloobchod, služby, alebo zábavné podniky. Kompozične je táto nízkoúrovňová zástavba doplnená tromi monumentálnymi obytnými blokmi, ktoré pretínajú homogénnu štruktúru ako meteority. Skulpturálne objemy budov sú situované priamo na pohľadovej osi mesta a sú v kompozičnej súvislosti s budovami obytného bloku na treťom polostrove Piraeus. Takto spolu pripájajú nízkopodlažnú bytovú zástavbu k zvyšku mesta. Parkovacie plochy sa nachádzajú na súkromných i verejných pozemkoch a sú oddelené od cesty zábradlím, podzemné parkoviská sú pod veľkými obytnými blokmi. Celkové riešenie ťaží zo situovania obytného súboru v bezprostrednej blízkosti vody. Rozsiahle krajinné pásmo riečnych kraftov si zachovalo niečo z originálnej atmosféry dokov, s vôňou dechtu a oleja a pôsobivo dotvorilo prostredie nového obytného súboru. Koniec polostrova Sporenburg dostal funkciu promenády a severná časť prístavu Borneo je rezervovaná pre houseboaty, jachty a vodné vtáctvo.

Nasledujúci príklad dostavby obytnej štvrte je opäť z Amsterdamu. V štvrti Westernpark sa buduje v súčasnosti eko-zástavba podľa návrhu Kees Christiaanse architects & Planners. Tento plán pre územie bývalej Oblastnej vodnej rady (GWL) ukázal, že budovanie priateľstva medzi architektúrou a ekológiou môže byť úspešne. Množstvu štúdií predchádzal urbanistický plán, ktorý predpokladal dosiahnutie extrémnej hustoty zástavby 100 bytov na 1 ha. Výsledný návrh sa priblížil typu záhradného mesta, v ktorom sú umiestnené nové objekty

spolu s niektorými pôvodnými udržiavanými budovami vodnej rady akoby na pozemku parku, s vysokou stenou tieniacou zástavbu pred dopravným ruchom a západnými vetrami. Táto budova tvoriaca stenu na severnom a západnom okraji stavebného pozemku môže byť považovaná za rohový kameň definujúci štvrť Staatslieden. Samostatne stojace bloky sú umiestnené tak, aby sa stavebné čiary okolitých blokov z 19. storočia a sieť ulíc tejto štvrte premietli do siete chodníčkov a uličiek v novej zástavbe určenej len pre peších. Vysoký "múr" tieniacej zástavby 4 až 9 poschodí obsahuje 57 % bytov, čím ťažiskovo zabezpečili požadovanú hustotu zástavby. 14 samostatne stojacich 4 až 5 podlažných blokov obsahuje zvyšných 43% bytových jednotiek. Sú umiestnené rytmicky na ploche parku spolu so starými udržiavanými domami vodnej rady. Tieto bloky neutvárajú dvory, ale sú orientované smerom von, do exteriéru, kde sú záhrady. To vyvolalo potrebu vytvoriť novú líniu medzi súkromným a verejným územím. Pre tento účel sú bloky nakopené na ostrovcích a ohraničené nízkym, ale širokým živým plotom. Takto ohraničená plocha obsahuje súkromné záhrady a trávniky. Iné dôležité detaily tvoriace verejný priestor sú jazierko a trojica námestí. Čo sa týka dopravy, autority tejto štvrte sa rozhodli pre vysoko ambiciózne ekologický stupeň, a to zástavbu bez vstupu dopravy. Parkovacie plochy sa nachádzajú pred vstupom do obytného súboru a ráta sa tiež s dobrým napojením celého priestoru na verejnú dopravu. Zelené plochy na okrajoch gradujú do výšky, pričom maximálne využívajú potenciál pôdy, zachovávajú pôvodnú zeleň a navyše plne integrujú štruktúru zelene v rámci pozemku do funkcie zabezpečovania potravy pre miestnych obyvateľov. Stavebný pozemok má veľmi dobré predpoklady pre uplatnenie všetkých ekologických princípov, vrátane redukcie vetra a možnosti aktívneho využitia solárnej energie, no vo výslednom návrhu bola väčšina bytov orientovaná na juh a tak bolo využitie solárnej energie obmedzené len na pasívny variant. Pokiaľ ide o architektonické riešenie, tvarovanie hmoty sa podriadilo štyrom východiskovým bodom, ktoré vyplynuli z programu mestského plánu: žiadne exteriérové prístupové galérie, toľko vstupov do bytu z terénu a výstupov na strechu ako je len možné, flexibilita dispozície a dobrá orientácia k svetovým stranám. Výsledné architektonické

riešenia zahŕňajú ekologicky nezávadné stavebné materiály, Gustavsbergov splachovací záchod na dažďovú vodu, normy na spotrebu plynu a energie atď., a to všetko bez toho, aby cena nákladov neúmerne stúpla. Štyria architekti, ktorí riešili 14 samostatných blokov, reagovali na voľne stojace parcely experimentovaním s dispozíciami. Najčastejšie išlo o spôsoby vstupov a výstupov na strešné terasy a vzťahy medzi interiérom a exteriérom. Často sa vyskytli riešenia, keď sa dispozícia bytu rozťahla cez 4 až 5 podlaží, pričom obývačka, alebo kuchyňa je v niektorých bytoch cez dve podlažia. Takmer vo všetkých prípadoch majú byty dve záhrady: na teréne a na streche, jednu smerom na juh a druhú na sever, alebo naopak.

Iným príkladom obytnej skupiny, zapadajúcej do prírodného prostredia, je „Winslow Co-housing Projekt“ ležiaci neďaleko Seattlu v USA. Ide o obec fungujúcu na princípe komunity; je hybridom troch obytných typov budov: tradičný izolovaný rodinný dom, apartmánový obecný dom a spoločný dom, pre nedostatok iného vhodného výrazu nazvaný „komúna“. Architekt Ed Weinstein usporiadal zoskupenie 30 domov pozdĺž troch osí vedúcich k spoločnému - obecnému domu. Domy so šikmými strechami a drevenými obkladmi pripomínajú vidiecku ľudovú architektúru. Keďže bytové jednotky sú malé, obyvatelia radi zdieľajú spoločný priestor v spoločnom komunitnom dome, ktorý má jedáleň, spoločenskú miestnosť, knižnicu, spoločnú kuchyňu, stredisko dennej starostlivosti, práčovňu, teenegerskú izbu a odychovú rekreačnú miestnosť, je tu tiež hosťovský dom. Obyvatelia sa stravujú prevažne vo svojich vlastných domoch, ale stretnutia pri spoločnom stole v komunitnom dome sú tiež časté. Na víkendových stretnutiach sa prerokujú problémy a návrhy, kde výsledné rozhodnutie musí byť schválené konsenzom. Jednoducho kompromis je kľúčom k úspechu v každom takomto projekte.

Príklady však netreba hľadať len na opačnom konci sveta. Jedinečný spôsob ako skĺbiť otvorenú formu bývania s kultúrnym životom možno nájsť aj v blízkej Viedni. Združenie pre integrovaný životný štýl, ktoré bolo založené v auguste 1987, sa stalo iniciátorom a vlastníkom otvoreného obytného zoskupenia a

kultúrneho centra, ktoré bolo otvorené v roku 1996 na mieste starej fabriky na výrobu rakiev. V Penzingu tak vzniklo nové ohnisko skutočne mestského života. V husto obývanej pôvodne okrajovej priemyselnej štvrti vytvára obytný blok Matznergasse, s kaviarňou a reštauráciou a bohatou ponukou programov v priestoroch otvorených verejnosti, výrazné centrum tejto časti mesta. Novostavba na mieste starej fabriky chce dokázať, že je možné uskutočniť víziu alternatívneho životného štýlu a tvorivého kultúrneho života aj bez zbytočnej romantiky. Obe uličné fasády pôsobia nesentimentálne a jednoducho. Celý komplex vytvára sústavu súkromných, poloopených a verejných priestorov, kde sa prelína život spoločenstva so životom štvrte a rodiny. Pri príchode z Goldschlagstrasse mierne šikmý nástup privádza návštevníka k rozsiahlej vodnej ploche obklopené zeleňou, ďalej ho vedie pomedzi obytné objekty ku križovatke vnútorných chodníkov; pergolové koridory a otvorené schodiská dodávajú priestoru „južný“ nádych. Z centra pôsobí komplex ako malé mesto. Veľkú časť potreby tepelnej energie má v budúcnosti poskytovať systém strešných kolektorov. Do mnohých kuchýň a obývačiek možno nazrieť z voľne prístupných otvorených koridorov. Ale zdá sa, že pre väčšinu obyvateľov neobvyklého spoločenstva je komunikácia podporujúca transparentnosť dôležitejšia ako diskrétno ohraničenie súkromného priestoru. Komunálna vybavenosť a zariadenia, ktoré sú všetky bezbariérové, zahŕňajú plánovanú materskú školu, plávajúce, spoločné záhrady i zazelenené strechy, seminárne priestory, veľkú spoločenskú sálu, kanceláriu samosprávy, kaviareň a reštauráciu, priestory pre tvorivé ateliéry.

Všetky tieto príklady sú dôkazom toho, že čoraz viac architektov vo svete považuje za svoju povinnosť hľadať nové, alternatívne formy bývania, ktoré by boli v harmónii so životným prostredím a rešpektovali krajinu v ktorej sa nachádza a ponúkajú veľa dobrých inšpirácií pre slovenských architektov pokiaľ ide o:

- spoluprácu medzi participujúcimi architektmi,

- kontinuálny proces plánovania v postupnosti od urbanistických vzťahov až po riešenie dispozícií,

- tvorbu krajiny s množstvom zelených plôch, zelených peších trás, námestí a iných možností,

- šikovne navrhnuté architektonické formy v rámci limitu nízkeho rozpočtu.

Nemožno prehliadať ani zámer mnohých projektov vytvoriť dynamický priestor podporujúci ľudský zmysel pre spoločenstvo. Architektonické riešenia obytných budov zapadajúcich do takéhoto konceptu predpokladajú splnenie mnohých podmienok a požiadaviek ako je napríklad: hľadanie originálnych dispozičných riešení definujúcich ideálny vzťah medzi interiérom a exteriérom, nekonvenčné tvarovanie hmoty umožňujúce pasívne, alebo aktívne využitie slnečnej energie resp. iných ekologických zdrojov, využitie ekonomicky nenáročných a ekologicky, nezávadných stavebných materiálov, flexibilita a variabilita dispozícií atď.

Je zaujímavé, že akceptovanie všetkých týchto nárokov a rešpektovanie prírodných daností väčšinou prirodzene vedie k riešeniu malopodlažnej zástavby, pri ktorej je možné dosiahnuť prekvapivo vysokú priemernú hustotu bytových jednotiek a často podnecuje vznik komunitného spôsobu bývania. Čo je najdôležitejšie, pri voľbe jednoduchých architektonických foriem a priestorovo nenáročných dispozícií sa takéto riešenia nevyklúčujú s podmienkami sociálnej bytovej výstavby.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. JAPONSKÁ ARCHITEKTÚRA, 1991/4
Housing, str. 74-88, Kazunari Sakamoto,
Common City Hossida

2. ARCHITECTURAL RECORD, 1992/7
str. 114-117, Focus on Housing

3. PROGRESIVE ARCHITECTURE, 1992/6
str. 92-94, Neighborhoods by Design

4. PROJEKT, 1997/6, str. 39-47, Sociálne
bývanie - výzva alebo hrozba?

5. Brožúra: EASTERN DOCKLANDS
AMSTERDAM, 1997/9

The problem of lack of dwelling is enormous in Slovakia and existing dwellings are inadequently expensive. This gives rise to the fact that social living has also to do with the productive and perspective young families with children in our country. The need for decent affordable housing seems to be important for more and more young people, because it is a problem to provide permanent housing for low-income families. This situation demands immediate seeking for solutions of these problems. The task for architects is to seek low-income projects. They also need to seek a building, which is in sympathy with environmental context and enhances it and to create a dynamic place where a sense of community is promoted. There are also conditions which require: to achieve a higher density of dwelling per hectare, to propose interesting architectural forms, unconventional design and flexibility in the dwelling plan, or to provide covered parking. There are five examples of projects that deal with these problems and offer solutions.

The first case „Common city Hoshida“ in Japan is project with an organic structure that suggest a traditional community.

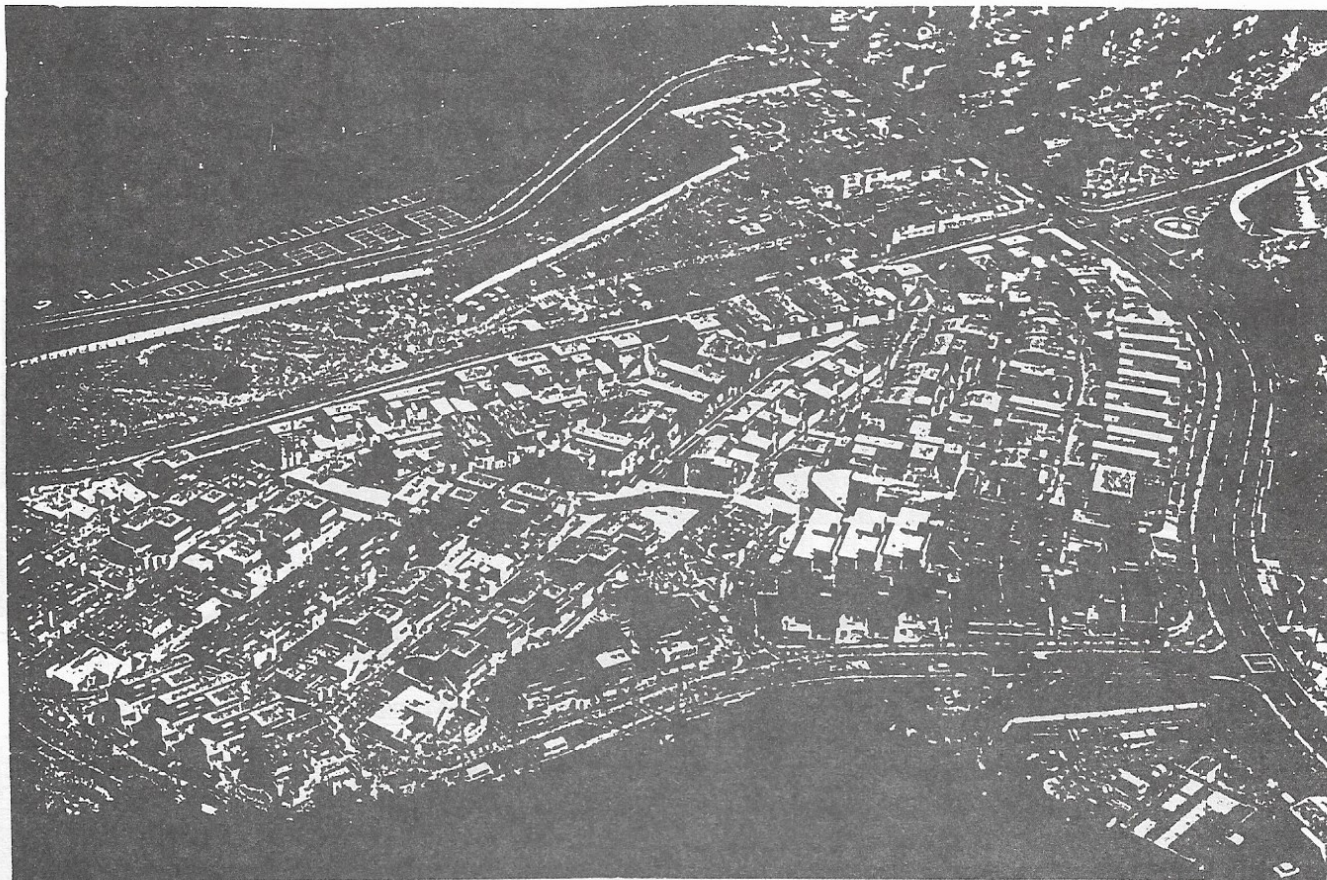
Another example concern with new residential function of the „twin island“ Borneo-Sporenburg in Amsterdam, where lot division model of low-rise dwellings result in high building density of 70 dwellings per hectare.

Once more project from Amsterdam: „Kees Christiaanse's eco-estate“ shows that architecture and environment friendly building can wed well.

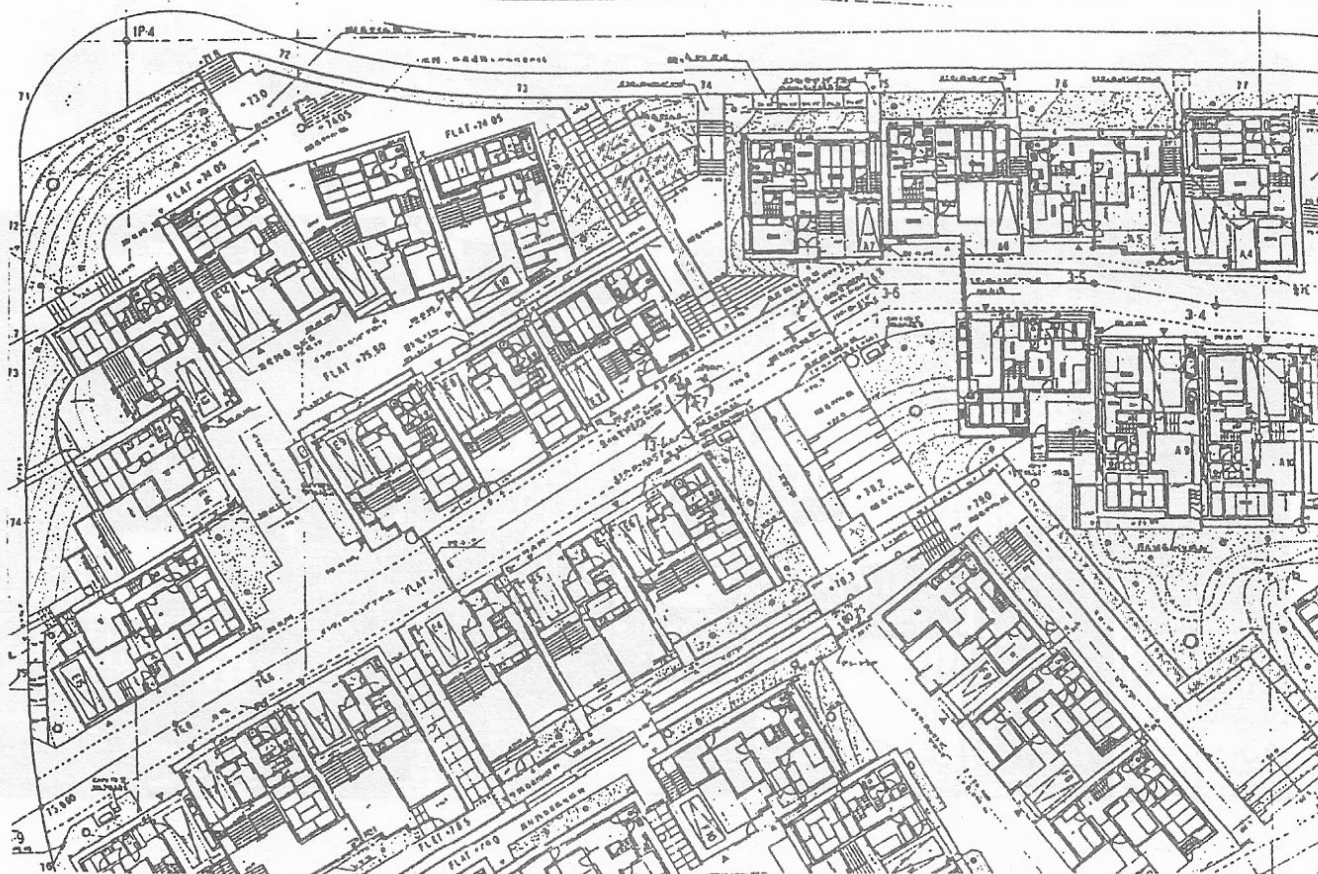
In the next case, a group of homeowners banded together to created the “Winslow cohousing project“ near Seattle.

And finally, example of reviving old empty factory that changed to open housing block Matznergasse with new culture centre in Wien.

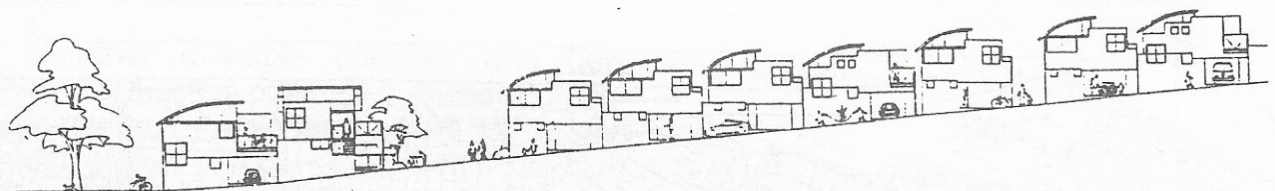
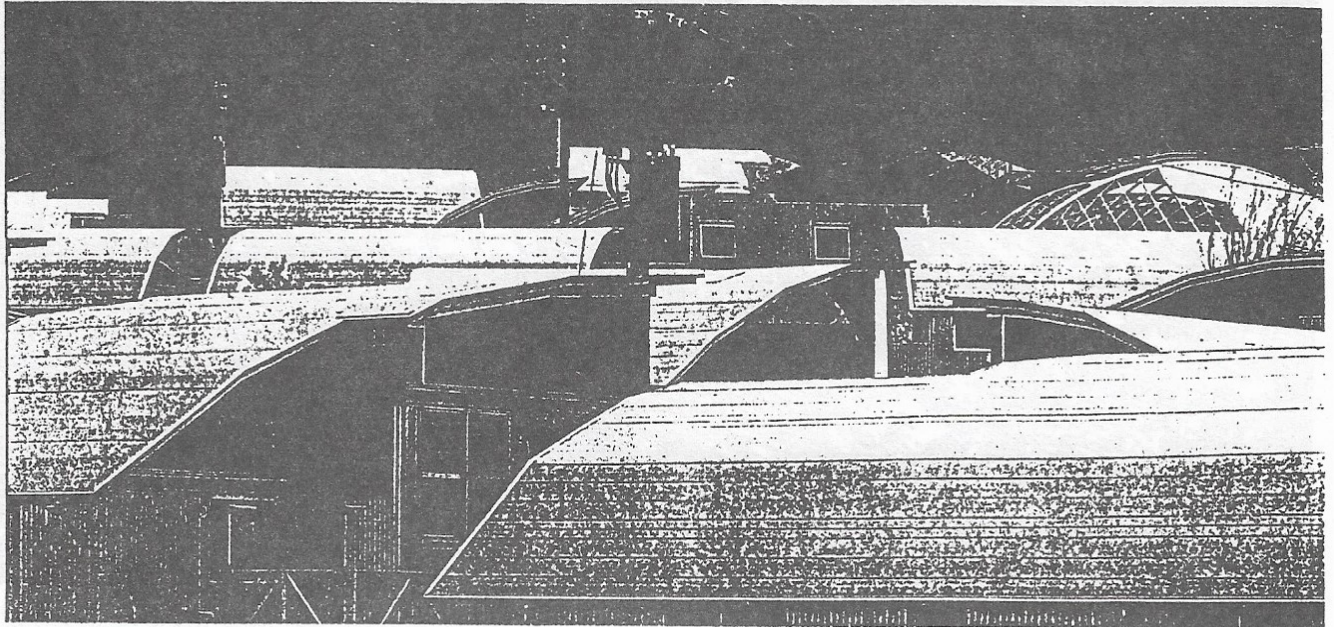
*Na nasledujúcich stranách ukážky projektov
a výstavby Common City Hoshida, Western
Park Amsterdam, Borneo/Sporenburg
Amsterdam, Winslow Cohousing Project
Seattle, Matznergasse Wien*

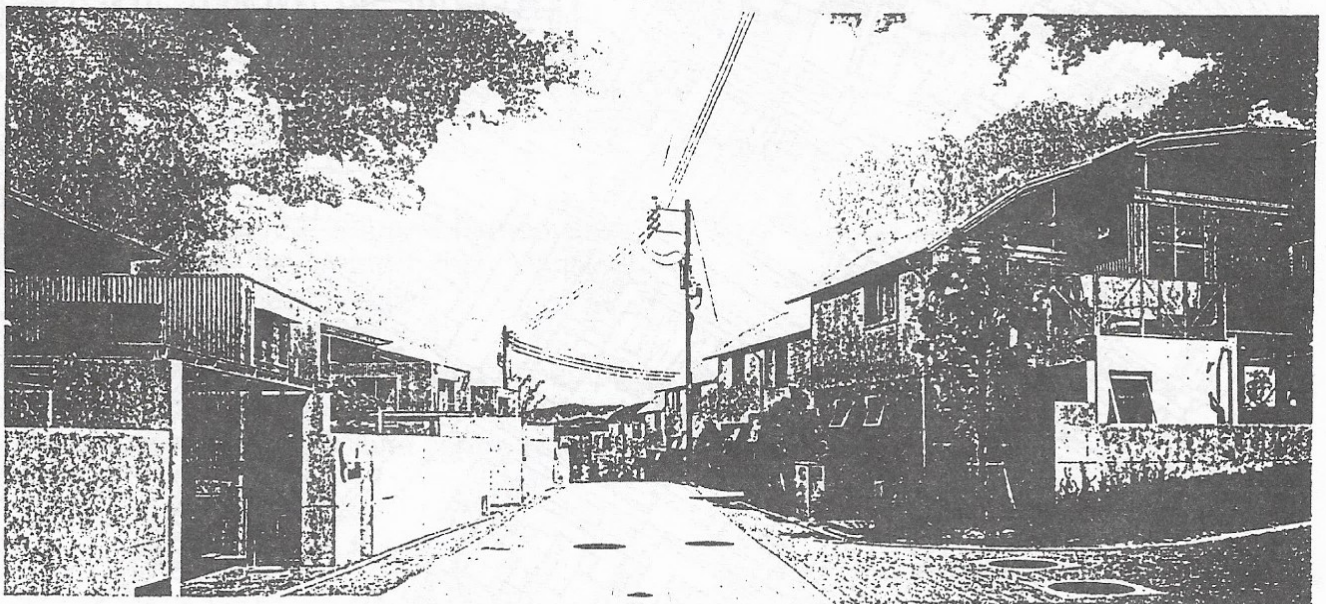
Common City Hoshida

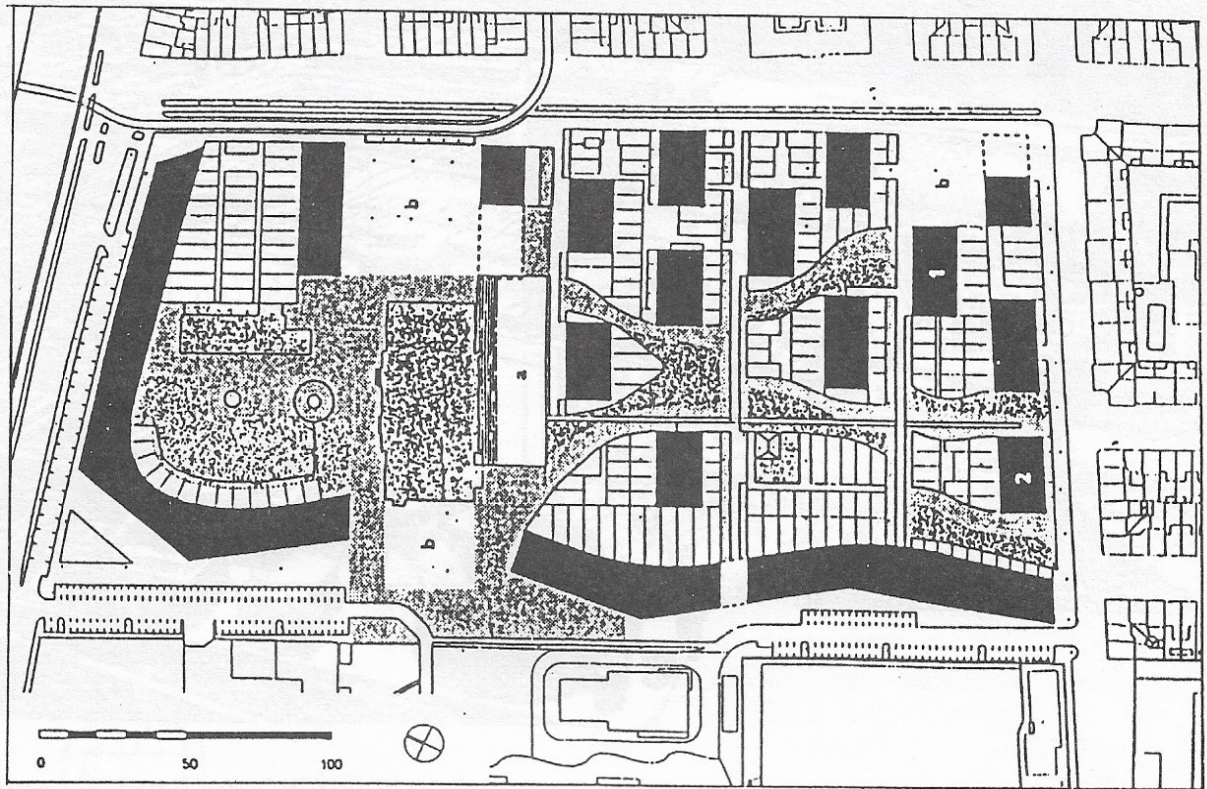

„COMMON CITY HOSHIDA“, JAPONSKO

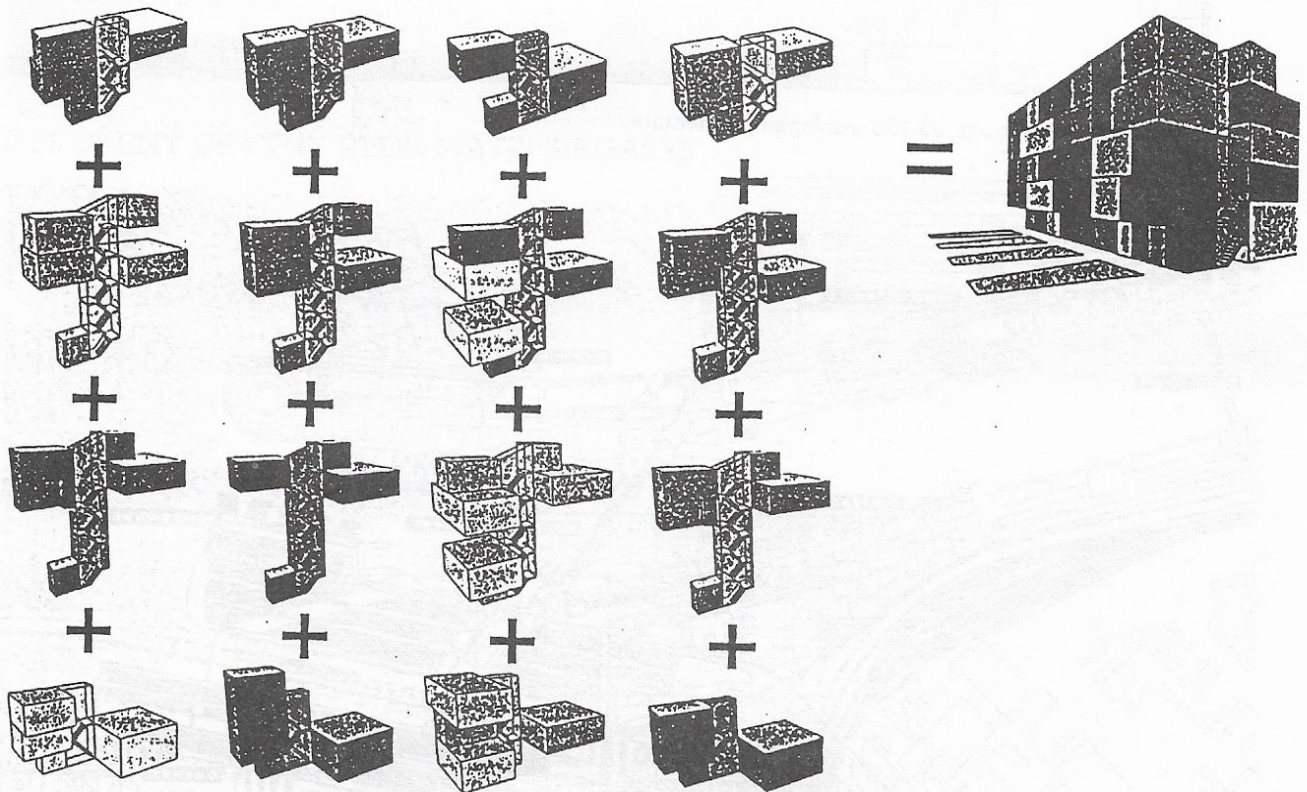

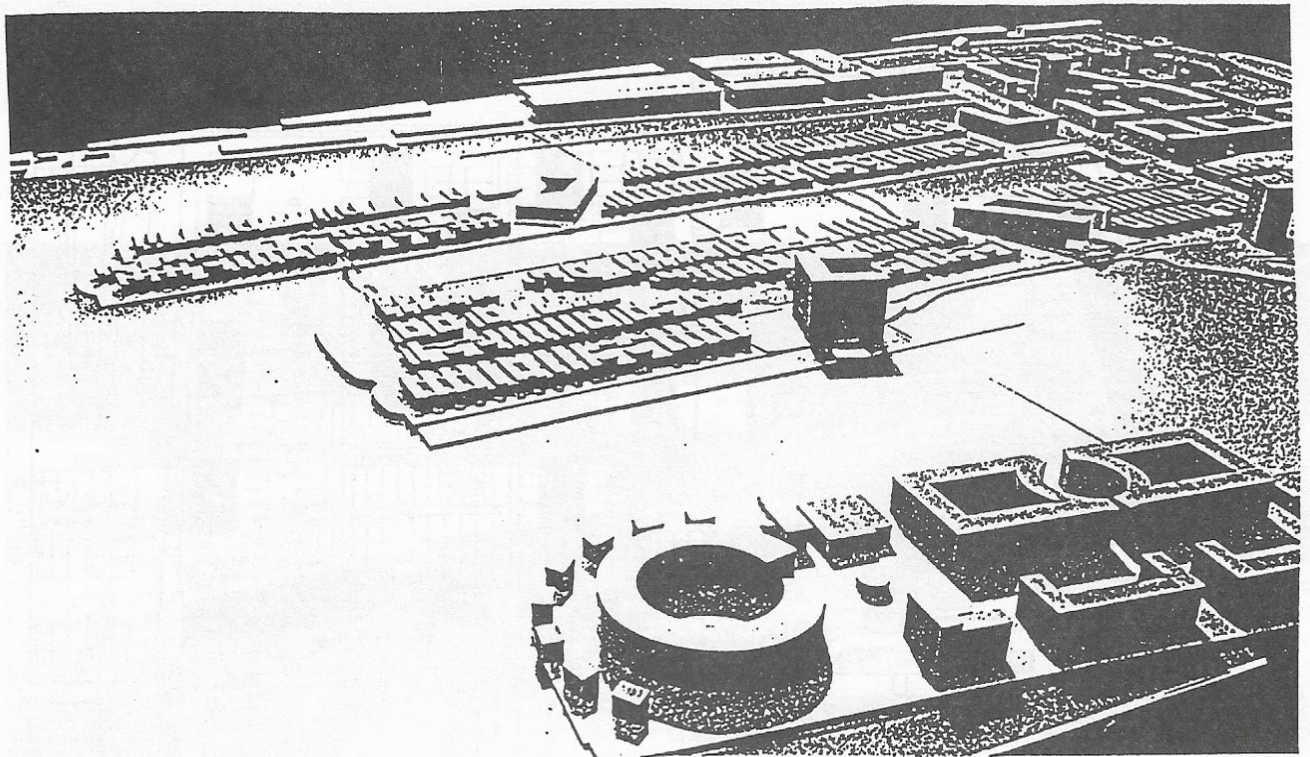
Elevation; scale: 1/600.

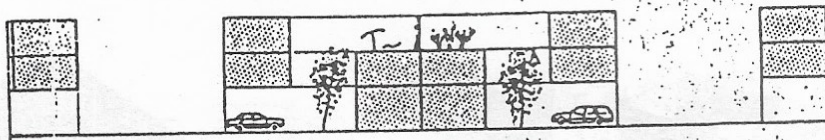

EKO ZÁSTAVBA OD KEESA CHRISTIAANSA V AMSTERDAME

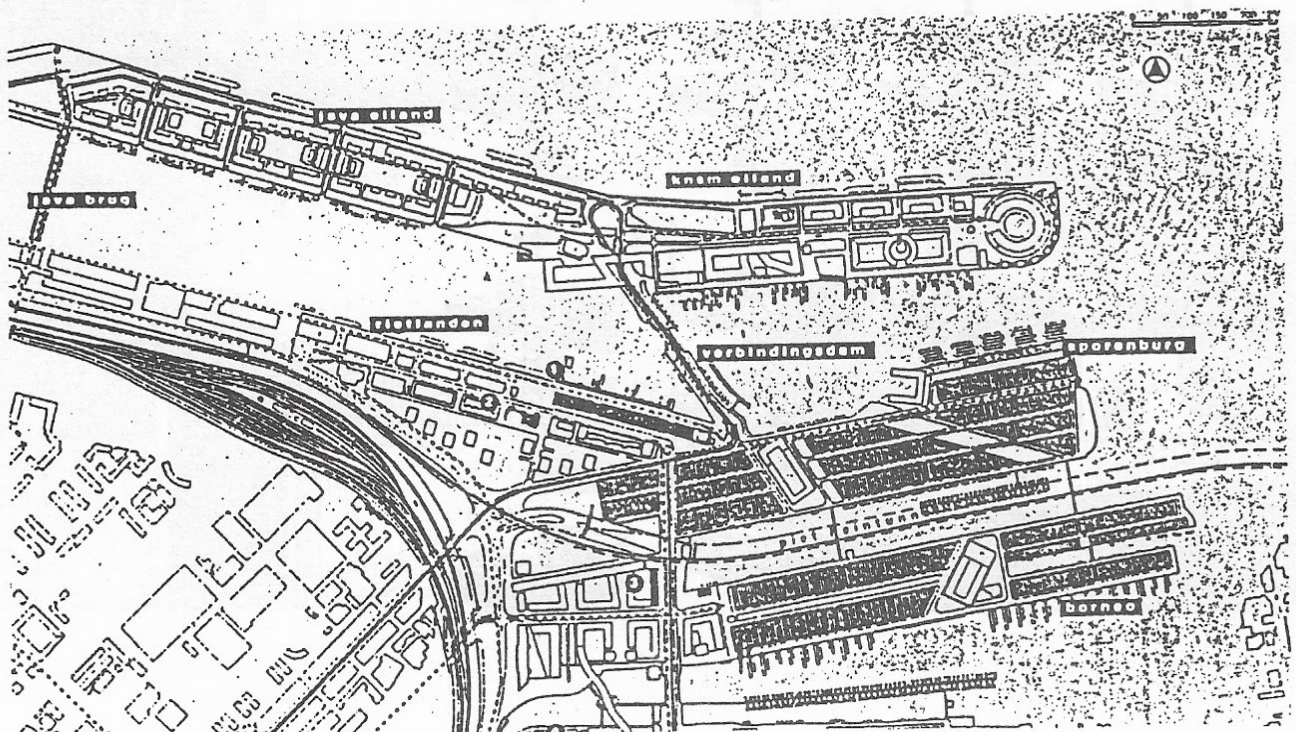

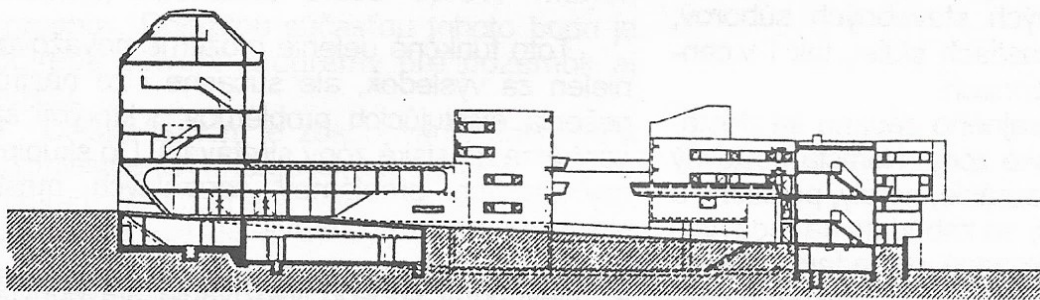
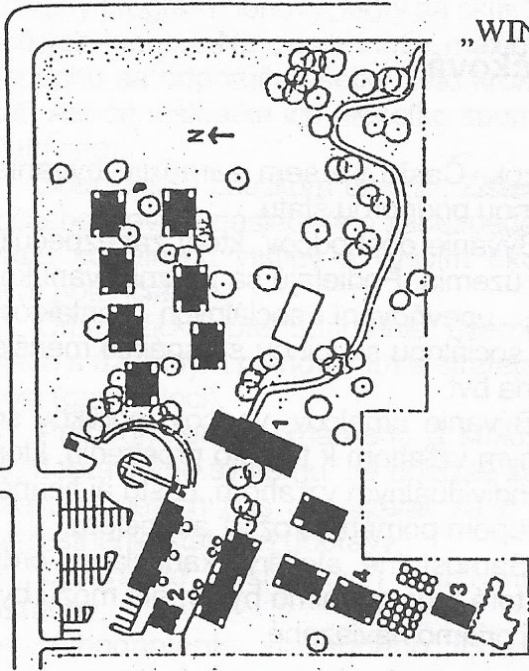
BYTOVÁ ZÁSTAVBA VO VÝCHODNÝCH DÓKOCH AMSTERDAMU

Borneo/Sporenburg 80-100 woningen per hectare.

„WINSLOW COHOUSING PROJECT“

OTVORENÝ OBYTNÝ BLOK MATZNERGASSE

